

Obsah

Předmluva k druhému vydání	15
Úvod	17

DÍL I.

Obecné otázky dětské klinické psychologie

1. Klinická psychologie jako aplikace psychologických věd a jako odpověď na potřeby praxe	21
2. Historie oboru ve světě a u nás	25
3. Profese klinického psychologa	31
3.1 Profesiogram	31
3.2 Nároky na odbornost a osobnost klinického psychologa	32
3.3 Profesionální etika	33

DÍL II.

Poruchy psychického vývoje v dětském a dorostovém věku

4. Obecné principy psychického vývoje jako základ pro poznání psychických poruch u dětí	39
4.1 Stadia vývoje osobnosti podle Eriksona	43
5. Dědičnost psychických vlastností, jejich odchylek a poruch	47
5.1 Dědičnost inteligence	48
5.2 Dědičnost poruch inteligence	51
5.3 Dědičnost dalších psychických odchylek a poruch	53
6. Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí	55
6.1 Reakce rodiny na sdělení závažné diagnózy u dítěte	55
6.2 Psychologické aspekty letálních nemocí v dětském věku	59
6.3 Chronicky nemocné dítě, zvládání nemoci a bolesti u dětí	64
6.4 Psychologie geneticky postižených dětí	69
6.4.1 Rodinný kontext nemoci	69
6.4.2 Percepce hrozby opakování výskytu genetické vady v rodině	71
6.4.3 Problematika viny a odpovědnosti u přenašečů vad	72

6.5 Psychologická problematika některých neurologických onemocnění v dětství	72
6.5.1 Dětská mozková obrna (DMO)	72
6.5.2 Epilepsie	74
6.5.3 Infekce CNS (meningitidy, encefalitidy)	76
6.5.4 Úrazy hlavy u dětí	76
6.5.5 Diagnostika organicity u dětí	77
6.6 Sluchově postižené dítě	86
6.6.1 Neslyšící dítě v klinické praxi	86
6.6.1.1 Typy sluchových poruch	86
6.6.1.2 Vývoj neslyšícího dítěte	86
6.6.1.3 Neurotické projevy a poruchy chování	89
6.6.2 Terapeutické postupy	90
6.6.2.1 Programy zaměřené na dítě	90
6.6.2.2 Psychoterapie rodičů	91
6.6.2.3 Rodičovské skupiny	92
6.6.3 Sluchově postižené dítě ve výchovně-vzdělávacím procesu	93
6.6.3.1 Diagnostika sluchově postižených	93
6.6.3.2 Vzdělání a výchova sluchově postižených	96
6.6.4 Filozofický přístup k výchově a vzdělávání sluchově postižených	97
6.6.4.1 Klinický přístup	97
6.6.4.2 Etnický přístup	98
6.7 Děti se zrakovým postižením	98
6.7.1 Děti nevidomé od narození, odlišnosti ve vývoji	99
6.7.2 Děti s kortikálním postižením zraku	102
6.7.3 Děti a dospívající se získanou poruchou zraku	103
6.7.4 Zásady pro psychologické vyšetření dětí se zrakovým postižením	103
6.7.5 Diagnostické postupy a metody	104
6.7.6 Psychoterapeutické přístupy	105
6.7.7 Podpora rodiny	106
6.7.8 Poradenství při vstupu dítěte do školy nebo sociální instituce	106
6.7.9 Psychologická pomoc v období dospívání	107
7. Psychologické aspekty psychosomatických poruch v dětství a dospívání	109
7.1 Povaha psychosomatických poruch	109
7.2 Zdroje psychosomatických poruch	110

7.3	Nejdůležitější úroveň rozboru a léčení psychosomatických poruch	112
7.4	Psychologická stránka psychosomatických poruch	113
7.5	Rodinná stránka psychosomatických poruch	114
7.6	Diagnóza psychosomatické poruchy u dítěte	116
7.7	Psychoterapie u psychosomatických onemocnění	117
8.	Specifické poruchy učení a chování	121
8.1	Zdroje konceptu specifických poruch chování v historickém pohledu	121
8.2	Koncept lehkých dětských encefalopatií	122
8.3	Lehké mozkové dysfunkce jako typ specifických vývojových poruch	122
8.4	Poruchy čtení, psaní a pravopisu v historickém přehledu	124
8.4.1	Vymezení dyslexie	125
8.4.2	Společné rysy dyslexie a lehkých mozkových dysfunkcí	126
8.5	Specifické poruchy učení	127
8.6	Specifické vývojové poruchy: specifické poruchy učení a specifické poruchy chování	128
8.7	Co po jménu	129
8.8	Organizace nápravné péče o děti se specifickými vývojovými poruchami	130
8.8.1	Integrace dětí se specifickými poruchami	133
8.9	Klinické obrazy specifických poruch učení	133
8.9.1	Dyslexie a její typy	133
8.9.1.1	Dyslexie na podkladě percepčních deficitů	133
8.9.1.2	Dyslexie s převahou obtíží v oblasti motorické	134
8.9.1.3	Dyslexie na podkladě integračních obtíží	134
8.9.1.4	Dyslexie s poruchou dynamiky základních psychických procesů	135
8.9.1.5	Dyslexie z hlediska vzájemného vztahu verbální a názorové složky intelektu	135
8.9.1.6	Dyslexie z hlediska lateralizace mozkových hemisfér	136
8.9.2	Psychologické vyšetření dyslektika	136
8.9.2.1	Vyšetření čtení, psaní a pravopisu	137
8.9.2.2	Vyšetření intelektu	137
8.9.2.3	Vyšetření řeči	137
8.9.2.4	Vyšetření speciálních funkcí	137
8.9.3	Dyskalkulie	139
8.9.4	Dysmúzie	140

8.9.5	Dyspinxie	140
8.9.6	Dyspraxie	140
8.10	Specifické vývojové poruchy a mezinárodní klasifikace nemocí	141
9.	Mentální retardace a pervazivní vývojové poruchy	143
9.1	Mentální retardace	143
9.1.1	Lehká mentální retardace	145
9.1.2	Středně těžká mentální retardace	146
9.1.3	Těžká mentální retardace	146
9.1.4	Hluboká mentální retardace	147
9.1.5	Problematika integrace dětí s mentální retardací do běžných škol	147
9.1.6	Diagnostika dětí s mentální retardací	149
9.2	Demence u dětí	151
9.3	Pervazivní vývojové poruchy (F84)	151
9.3.1	Časný infantilní autismus (Kannerův syndrom, Kannerův infantilní autismus, F84.0)	151
9.3.2	Atypický autismus a jiné dezintegrační poruchy v dětství	152
9.3.3	Diagnostika dětí s autismem	153
9.3.4	Výchova, vzdělávání a terapie u dětí s autismem	154
9.3.5	Aspergerův syndrom a schizoidní porucha v dětství (F84.5)	156
10.	Emoční poruchy a poruchy chování v dětství a v dospívání	157
10.1	Úzkostné poruchy	157
10.1.1	Patologická úzkost	157
10.1.2	Generalizovaná úzkostná porucha (F41.1)	158
10.1.3	Vyhýbavá porucha (sociální úzkostná porucha, F93.2)	158
10.1.4	Školní fobie a separační úzkost (F93.0)	159
10.2	Konverzní porucha (F44)	161
10.3	Obsedantně kompulzivní porucha	162
10.4	Deprese u dětí (F32)	165
10.5	Poruchy chování u dětí (F91)	167
10.5.1	Psychologicky podmíněné poruchy chování	168
10.5.2	Rodinně podmíněné poruchy chování	169
10.5.3	Diagnostika dětí s poruchami chování	169
11.	Poruchy příjmu potravy (mentální anorexie, mentální bulimie)	171

12. Problémy působené alkoholem, jinými návykovými látkami a hazardní hrou v dětství a dospívání	177
12.1 Některé zvláštnosti těchto problémů u dětí a dospívajících	177
12.2 Diagnostika problémů způsobených alkoholem a jinými návykovými látkami	178
12.2.1 F10.- Poruchy vyvolané požíváním alkoholu	178
12.2.2 F11.- Poruchy vyvolané požíváním opioidů	179
12.2.3 F12.- Poruchy vyvolané požíváním kanabinoidů	180
12.2.4 F13.- Poruchy vyvolané užíváním sedativ nebo hypnotik	180
12.2.5 F14.- Poruchy vyvolané požíváním kokainu	181
12.2.6 F15.- Poruchy vyvolané požíváním jiných stimulancií (včetně kofeinu)	181
12.2.7 F16.- Poruchy vyvolané požíváním halucinogenů	182
12.2.8 F17.- Poruchy vyvolané užíváním tabáku	182
12.2.9 F18.- Poruchy vyvolané užíváním organických rozpouštědel	182
12.2.10 F19.- Poruchy vyvolané požíváním několika látek a požíváním jiných psychoaktivních látek	183
12.2.11 Poruchy vyvolané požíváním anabolik (stereoidů)	183
12.2.12 F1x.0 Akutní intoxikace	183
12.2.13 F1x.1 Škodlivé užívání	184
12.2.14 F1x.2 Syndrom závislosti	184
12.2.15 F1x.3 Odvykáčivý stav	185
12.2.16 F1x.4 Odvykáčivý stav s deliriem	185
12.2.17 F1x.5 Psychotická porucha, F1x.6 Amnestický syndrom a F1x.7 Reziduální stav a psychotická porucha s pozdním začátkem	185
12.2.18 F63.0 Patologické hráčství	185
12.3 Časná intervence u problémů působených alkoholem, jinými návykovými látkami a hazardní hrou	186
12.4 Psychologická léčba problémů působených alkoholem, jinými návykovými látkami a hazardní hrou	186
12.5 Prevence škodlivého užívání návykových látek a problémů působených hazardní hrou	189
13. Psychosexuální vývoj a jeho poruchy	191
13.1 Biologická determinace pohlavního vývoje	191
13.2 Determinanty psychosexuálního vývoje	192
13.3 Závěr	193

14. Děti ohrožené prostředím	195
14.1 Psychická deprivace, týrání a zanedbávání dítěte	195
14.2 Vývoj dětí s psychickou deprivací	196
14.3 "Syndrom týraného dítěte"	197
14.4 Sexuální zneužívání dětí	198
14.5 Rizikové faktory vztahové patologie	201
14.6 Prevence týrání a špatného zacházení s dítětem, terapeutické možnosti	204
15. Školní zralost a její poruchy	209
15.1 Pojetí školní zralosti	209
15.2 Znaký školní zralosti	210
15.2.1 Tělesný vývoj a zdravotní stav	210
15.2.2 Věk	210
15.2.3 Rozdíly mezi chlapci a dívkami	211
15.2.4 Podnětnost výchovného prostředí	211
15.3 Požadavky školy	212
15.4 Psychická zralost	212
15.4.1 Zralost poznávacích a rozumových funkcí a schopností	212
15.4.2 Pracovní vyspělost	213
15.4.3 Citová a sociální zralost	213
15.5 Školní nezralost	214
15.6 Opatření pro školsky nezralé děti	215
15.6.1 Zaměřené rozvíjení a náprava	215
15.6.2 Humanizace školy	215
15.6.3 Vyrovnávací třída	215
15.6.4 Odklad školní docházky	216

DÍL III.

Dětská klinická psychodiagnostika

16. Krize klinické psychodiagnostiky	219
17. Strategie klinickopsychologického vyšetření	221
17.1 Princip cíleného vyšetření	221
17.2 Ekologický princip	222
17.3 Princip kontinuálního psychologického poznávání dítěte	222
17.4 Zdroje informací o dítěti	223
17.5 Princip frakcionovaného vyšetření	224

18. Vedení psychologického vyšetření	225
19. Techniky psychologické diagnostiky v dětském věku	229
19.1 Umění rozhovoru	229
19.2 Rozhovor s rodinou	231
19.2.1 Obsah rodinného rozhovoru	232
19.2.2 Technický aspekt rodinného rozhovoru	234
19.3 Analýza rodinné interakce	236
19.4 Metody hodnocení psychického vývoje dítěte raného věku	238
19.4.1 Škály chování novorozence	239
19.4.1.1 Zvláštnosti vyšetřování novorozence	239
19.4.1.2 K vývoji škál chování novorozence	240
19.4.1.3 Brazeltonova škála chování novorozence	240
19.4.1.4 Neurobehaviorální hodnocení nedonošeného dítěte podle Kornerové	241
19.4.2 Škály a vývojové testy do věku 3 let	241
19.4.2.1 Zvláštnosti vyšetřování malého dítěte	241
19.4.2.2 Postup vyšetření	242
19.4.2.3 Nejvýznamnější klasické vývojové škály	243
19.4.2.4 Gesellův test	243
19.4.2.5 Bayleyové škály	244
19.4.2.6 Mnichovská funkcionální diagnostika	245
19.4.2.7 Vývojový screening	245
19.4.2.8 Reliabilita a validita klasických vývojových škál	245
19.4.2.9 Klinické využití vývojových škál	246
19.4.3 Nové tendence v rozvíjení škál a testů raného psychického vývoje	246
19.5 Inteligenční testy a soubory	247
19.5.1 Diagnostika inteligence u dětí předškolního věku	247
19.5.2 Stanford-Binetova zkouška	248
19.5.3 Škála McCarthyové	251
19.5.4 Wechslerovy zkoušky inteligence	251
19.5.4.1 PDW - Pražský dětský Wechsler	252
19.5.4.2 Wechslerův inteligenční test pro předškolní děti	255
19.5.4.3 WAIS-R	256
19.5.5 Skupinově použitelné inteligenční testy	256
19.5.5.1 TSI - test struktury inteligence (R. Amthauer) ..	256
19.5.5.2 Stavělova orientační zkouška	256

19.5.5.3	Ravenovy testy	256
19.5.5.4	TIP - test intelektového potenciálu (Říčan)	258
19.5.6	Klinická diagnostika inteligence	258
19.5.6.1	Základní pravidla klinické diagnostiky inteligence	258
19.5.6.2	Interpretace výsledků vyšetření inteligence	269
19.5.6.3	Možnost nestandardního použití testů inteligence	269
19.6	Testy speciálních schopností	270
19.6.1	Percepce	270
19.6.1.1	Zraková percepce	270
19.6.1.2	Sluchová percepce	271
19.6.2	Motorika a lateralita	272
19.6.3	Pozornost	273
19.6.4	Paměť	274
19.6.5	Řeč	275
19.7	Klinicky významné testy znalostí a dovedností	275
19.8	Neprojektivní kresebné techniky	278
19.8.1	Možnosti použití dětské kresby	279
19.8.2	Vývoj kresby lidské postavy	279
19.8.3	Testy kresby lidské postavy	280
19.8.4	Zkoušky obkreslování předloh	281
19.9	Projektivní techniky	288
19.9.1	Rorschachova metoda u dětí	288
19.9.1.1	Charakteristické rozdíly dětských a dospělých protokolů	291
19.9.1.2	Diagnostické použití Rorschachovy metody	292
19.9.2	TAT u dětí	294
19.9.3	Ostatní projektivní techniky	301
19.9.3.1	CAT (Children's Apperception Test) podle Bellaka	301
19.9.3.2	Symmondsův Picture-Story Test pro adolescenty	302
19.9.3.3	Česká technika CATO	302
19.9.3.4	Langeveldův COLUMBUS	302
19.9.3.5	Shneidmanova technika tvorby a interpretace scény (MAPS)	302
19.9.3.6	Test ruky (Hand-Test)	303
19.9.3.7	Asociační experiment	303
19.9.3.8	Doplňování vět	303

19.9.3.9	Doplňování příběhů	304
19.9.3.10	Scénické techniky	304
19.9.3.11	Výtvarné techniky	305
19.9.3.12	Technika zvířat	310
19.9.3.13	Tři přání	311
19.9.3.14	Michalův Projektivní interview	311
19.10	Neuropsychologické metody u dětí a adolescentů	311
19.11	Dotazníkové a posuzovací techniky	314
19.11.1	Škála zjevné úzkosti pro děti (CMAS)	314
19.11.2	Škály k měření úzkosti a úzkostnosti u dětí (ŠAD)	314
19.11.3	Cattellův osobnostní dotazník pro mládež (HSPQ)	315
19.11.4	Eysenckovské osobnostní dotazníky pro děti (JEPI a B-JEPI)	315
19.11.5	Dotazník sebepojetí školní úspěšnosti (SPAS)	315
19.11.6	Rohnerova diagnostika rodinných vztahů	316
19.11.7	Dotazník rodinných vztahů Beneové-Anthoniho	317
19.11.8	Dotazník rodičovského jednání a postojů pro adolescenty (ADOR)	318
19.11.9	Posuzovací techniky	319
20.	Forenzní diagnostika	321
20.1	Posuzování věrohodnosti	321
20.1.1	Věrohodnost obecná	321
20.1.2	Věrohodnost specifická	322
20.2	Zjišťování psychických následků trestných činů spáchaných na nezletilých	325
20.3	Rozbor motivace závažných trestných činů	326
21.	Formulace klinického nálezu	327
21.1	Trojí funkce psychologického nálezu	327
21.2	Obsah nálezu	329
21.3	Resumé	331
DÍL IV.		
Náprava poruch psychického vývoje		
22.	Psychoterapie u dětí a dospívajících	335
22.1	Povaha psychoterapeutického působení	335
22.1.1	Klinické psychologické poradenství	335
22.1.2	Psychologické vedení	336

22.1.3	Vlastní psychoterapie	337
22.1.4	Zvláštnosti poruch u dětí	339
22.1.5	Zvláštnosti psychoterapie s dětmi	341
22.2	Druhy psychoterapeutické činnosti	343
22.2.1	Řízená stimulace jednotlivých funkcí	343
22.2.2	Hra	345
22.2.3	Cílená činnost	348
22.2.4	Tvůrčí činnosti	349
22.2.5	Rozhovor	352
22.2.6	Zásahy do prostředí dítěte	357
22.3	Typy psychoterapeutických přístupů	358
22.3.1	Motivace	359
22.3.2	Orientace	360
22.3.3	Chování	361
22.3.4	Fyziologie	364
22.3.5	Interpersonální vztahy	367
22.4	Formy psychoterapie s dětmi	369
22.4.1	Individuální a hromadná psychoterapie s dětmi	370
22.4.1.1	Individuální psychoterapie	370
22.4.1.2	Hromadná psychoterapie	371
22.4.2	Skupinová psychoterapie s dětmi	371
22.4.3	Rodinná psychoterapie s dětmi	373
22.4.4	Volba psychoterapeutického postupu	375
23.	Psychologie v rámci služeb pro rodiny s mentálně nebo tělesně postiženým dítětem	377
23.1	Psychologické služby pro rodiny s mentálně nebo tělesně postiženým dítětem	380
23.2	Práce se sourozenci postiženého dítěte	382
23.3	Psychoterapeutická práce s pohybově nebo mentálně postiženým dítětem	383
24.	Literatura	385
25.	Rejstřík	395